

Akistata su radiacija – ar bejėgiškumo jausmas neišvengiamas? Černobylio likvidatorių išgyvenimai 27 m. po įvykio

Dr. Ieva Povilaitienė, Dovilė Grigienė

Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (sut. nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023).

Černobylio tyrimo grupė:

- Aurelija Auškalnytė, VU Klinikinės psichologijos mag. II k.
- Birutė Miknytė, VU Klinikinės psichologijos mag. II k.
- Vaiva Štaraitė, VU Klinikinės psichologijos mag. I k.
- Dovilė Grigienė, VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
- Dr. Ieva Povilaitienė, VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
- Dr. Paulius Skruibis, VU Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra

Černobylis – tebesitešiantis procesas

Černobylio likvidatoriai

Kodėl keliamo klausimą apie bejėgiškumą?

- Ekologinės katastrofos turi milžinišką poveikį asmens galios ir kontrolės jausmui

Radiacijos poveikis

Fizinis:

- trumpalaikis
- ilgalaikis

Psichologinis:

- asmuo junta grėsmę sveikatai;
- negali savo pojūčiais kontroliuoti situacijos;
- jaučiasi priklausomas nuo aplinkinių pateikiamos informacijos;
- kyla gąsdinančios fantazijos apie galimus radiacijos padarinius.

Aplinkos poveikis

Černobylio AE avarijos sociopolitinis kontekstas:

- informacijos vakuumas ir gandai
- prievartinis vežimas valymo darbams

Besitęsiantys ekspertų ir visuomenės ginčai apie radiacijos poveikį sveikatai :

- Ar sveikatos problemos kilo dėl sąlyčio su radiacija?
- Jų kilmė fizinė ar psichologinė? ir pan.

Metodinė tyrimo pusė

- Pranešimo tikslas – atskleisti kaip likvidatoriai bandė susigrąžinti kontrolės jausmą įmesties ir kontrolės praradimo situacijoje.
- Pateikiami 3 likvidatorių dalyvių interviu teminės analizės duomenys.

Pastangos susivokti situacijos pavoje

„Teorinės žinios [įgytos karo mokykloje] daug ką duoda, vis tiek jau žinai kur lįsti nereikia.“

- Teorinių žinių nauda
- Informacijos apie įvykusią avariją ieškojimas
- Domėjimasis gautomis dozėmis ir jų fiksavimas
- Pastangos patikrinti gautą dozę papildomai

Radiacijos pavojaus įvertinimas iš naujo

„Iš pradžių nejauku buvo, paskui pripratom ir jau obuolius valgėme.“

- Pavojaus nuvertinimas
- Situacija atrodo mažiau pavojinga, matant įprastą žmonių gyvenimą
- Galvojimas, kad atvyko į ne pačias blogiausias sąlygas
- Tikėjimasis, kad viskas bus gerai, optimizmas

Atsakomybės prisiėmimas už savo saugumą, sveikatą ir gerovę

„Jau išsiuntė tave, bet ką padarysi. Pats save turėjai kontroliuoti, reguliuoti ir viskas. Jei žmogus pats savęs nesaugo – jo niekas kitas nesaugo.“

- Saugumo taisyklių laikymasis
- Pavojingiausių vietų, daiktų identifikavimas ir jų saugojimasis
- Pastangos kuo ilgiau būti saugiose vietose
- Pasirinkimas nedirbti reaktoriuje
- Gudravimas, siekiant išvengti sąlyčio su radiacija, pvz. didesnių dozių užrašymas žurnale
- Gudravimas užsitikrinant bendravimą su šeima

Žmogiškumo tema

- Vadovas pasirenka remtis žmogiškumo vertybėmis, o ne įsakymais.
- Likvidatorius įžvelgia vadovų humaniškus sprendimus.

„Niekur tas labai neafišuojama. Stengėmės tokių [jaunesnių nei 35m.] ten neleisti. Žmoniškumas turi būti.“

Sveikatos tema

„Jeigu pradėtų skaudėti, tai galvotum, čia jau matyt atėjo tas Černobyliis... nes iš tikrųjų, jei kas numiršta, tai jau sako – čia jau Černobyliis. Yra toks posakis...“

- Lyginimas su kitais: „Man kaip visiems“, „Kitiems blogiau nei man“
- Atsakomybės prisiėmimas už sveikatą
- Informacijos ieškojimas, konsultavimasis su medikais
- Galvojimas, kad sveikatos problemos gali pasireikšti ne tik dėl Černobylio patirties
- Pastangos negalvoti apie galimas Černobylio pasekmes

Apkrėstumo tema

„Sako – kaųin ar tu nenešioji, ar tu neskleidi? Skleidųiu – sakau, bet kq aš dabar turiu daryt, kur man dingt – juokais taip...“

- Radiacijos nešiotojas
- Černobyliečio vaikas

Atliekamų darbų prasmės ir pripažinimo svarba

- Černobylio darbų prasmės matymas
- Dalyvavimas Černobylio darbuose didino savivertę
- Apdovanojimai už Černobylio darbus
- Oficialus nukentėjusiojo pripažinimas

„Nepasakysiu, kad kaip didvyrius, bet buvo malonu, kai žmonės gerai mus priimdavo. Matė, kad mes iš tikrųjų dirbam ir aukojam savo sveikatą žmonių gerovei.“

Išvados

- Nors likvidatorių Černobylio patirtis provokuoja bejėgiškumo jausmą, tačiau iš dalies jis yra išvengiamas.
- Likvidatoriai nurodo įvairius būdus kaip jie bandė atgauti dalinę kontrolę tiek buvimo Černobylyje metu, tiek šiandieniniame gyvenime.